

Йордан Йовков

Индже

„В тия времена восташа разбойници многи, които се назоваха да-
халии и кърджалии,
изгориха села много и дойдоха на село в неделю месопустную,
и оловиха много человеци и обраха и изгориха селото...“

Из летописа на поп Йовча

Като мътен порой се спуснаха кърджалиите от Бакъджиците надолу в полето. Напред беше Индже с дружината си, а след него, с диви викове и пламнала стръв на вълци, наваляха без ред на луди коне кърджалиите на Сиври билюкбаши, на Едерханоглу, на Дели Кадир и други главатари.

Рядко беше се виждало такова страшно сборище: анадолски турци, зебеци, кюрди, даалии и капъсъзи. Хора, събрани от кол и въже, грозни, страшни, някои облечени само в дрипи, тъй че месата им се виждаха, някои в скъпи дрехи, натежали от сърма и гайтани. Нож и пищови бяха затъкнати в пояса на всеки един, но имаше и оръжия, които сякаш не бяха за война, а за сеч и за убийства: старовремешни алебарди с широки остриета като на сатъри, железни куки, боздугани, къси и дълги брадви.

Когато тая орда се смъкна в полето, вдигна се такъв прах, че отдалеч можеше да се помисли, че се задава буря. А времето беше хубаво, току-що се пукаше пролет. На север Балканът изправяше синята си верига, огряна със слънце, спокойно очертана и тиха. Ако някой се спреше и се загледаше нататък, щеше да забележи, че тук-там из горите пламват кратки огньовете – издигне се някъде тънка струйка дим и секне. С тия огньовете дервенджии и харбалии обаждаха на селата да бягат, че кърджалиите идат.

Но Индже още не даваше знак да се нападне някое село. Той вървеше на белия си кон, изпреварил малко напред дружината си, и мълчеше. Като че едвам сега се отвориха очите му и той видя колко злочеста е земята, из която вървеше. Пуст беше кърът, без стада, без звънци. Невиждали кой знай откога рало, нивите бяха удавени в къпина и бурен, пътищата бяха тревясали. Не се чуваше дори птиче да пропее.

Отгоре на хранения си кон Индже наведе глава и се замисли. Надвечер високи викове, които дойдоха отзад, го накараха да се обърне. Той видя как кърджалиите бързат и напират, видя пламналите им очи и озверени лица, погледна напред и разбра всичко: насреща, не твърде надалеч, се виждаше голямо село. Индже позна, че е Урум Еникьой. Не беше като тия села, през които бяха минали – белееха се хубави къщи, имаше градини, една черква извиваше кубето си и кръстът ѝ светеше като запален. И макар че селото не беше по-далеч от два-три хвърлея на пушка, личеше, че оттам никой не беше забелязал още кърджалиите.

Индже даде знак да спрат, а сам излезе напред и дълго гледа към селото. По-дълбока ставаше чертата на челото му, а кърджалиите мислеха, че той крои как и отгде да удари селото, и едвам сдържаша разиграните си коне. Но ето Индже се върна и каза да разпрегнат колята и да

направят чадърите, защото ще пренощуват тука. Смълчаха се кърджалиите, слязоха от конете си и забравиха дори да разслабят коланите им. Почакаха, докато настрана, на една могила, направиха чадъра на Индже, и когато той влезе вътре и платното се спусна след него, те се събраха на купища и започнаха да приказват. Приказваше най-често един, застанал в средата, а другите слушаха и току поглеждаха към чадъра на Индже. За Индже приказваха кърджалиите. Индже не им харесваше, не е такъв, каквото го знаеха по-рано. Не приказва, мълчи, сприхав е.

Когато тая пролет Индже оздравя и тежката рана на гърдите му зарасна, телали завикаха по селата от двете страни на Бакъджиците – който се надява на коня и на ятагана си, да върви при него. Чуха кърджалиите, урнаха се отвсякъде към Бакъджиците и само в няколко дни на поляната при Седемте кладенци, гдето Индже беше побил чадъра си, израсна голям лагер. И който дойдеше, най-напред питаше за Индже, него искаше да види. Но около чадъра му бяха се наредили балканджиите на Кара Коля и не пущаха никого. Ето и сега те са там и го пазят. Никой не знае какво мисли Индже, какво той крои.

И още за много неща приказваха кърджалиите и както стояха на купища, тъй и потънаха в тъмнината. Мръкна се. Но ето пламнаха големи огньове. Кърджалиите се раздвижиха, като се мъчеха да не правят шум, за да не ги усетят от Урум Еникьой. Гората наоколо ги скриваше и правеше тъмнината по-голяма. В сиянието на огньовете се замъркаха черните им сенки, пораснали и удължени. Издрънкваше някъде оръжие, изцвилваше някой кон. Ниско над лагера падаше тъмното небе и звездите, сякаш уплашени от нещо, плахо потръпваха.

* * *

А Индже беше се затворил в чадъра си я, както правеше през последните дни, легна на одъра, послан с овчи кожи, и се замисли.

Мислите му се връщаха шестнайсет години назад. Спомняше си оня ден, когато завари Кара Феиз пред Жеруна. Кърджалиите бяха намерили тоя път селото заградено с шарампол и куршумите на шишанетата бяха ги накарали да се отдръпнат навътре в полето. Оттук Кара Феиз, ядосан и потъмнял, гледаше богатите чорбаджийски къщи, пълни с тежко имане, и се чудеше какво да прави. Да влезе в селото не можеше, да го остави беше му мъчно.

В тая минута пристигна Индже. Той водеше триста юнака със себе си, всички на буйни коне. Беше млад. Погледна Кара Феиза, погледна към селото, засмя се и без да му мисли много, полетя с дружината си

право към шарампола. Загърмяха тежките шишанета, мазгалите забълваха дим. Кърджалиите препускаха конете си, гърмяха с пищовите си и викаха. Три пъти Индже премина назад и напред пред шарампола. Земята кънтеше под копитата на конете, вдигна се облак прах. Най-после, изморен и със светнали очи, той се върна при Кара Феиза, засмя се пак и погледна назад. Нямаше никаква полза от тоя лудешки юруш. Изпод праха, който се издигаше като мъгла, се показаха трупове на падналите кърджалии, коне без ездачи описваха бесни кръгове. Но всички шишанета бяха замлъкнали изведнъж, цялото село мълчеше като вцепенено.

– Ей тъй на! – провикна се Индже. – Ако искаш да падне ябълката, трябва да раздрусаш клона!

Вечерта при него докараха един воденичар, когото кърджалиите бяха грабнали от Постоловите воденици. Щом тоя изплашен човек падна на колене, запълзя и зацелува полите на дрехата му, Индже разбра, че беше намерил оня, който му трябваше. Още същата нощ петдесет избрани кърджалии, без коне, водени от воденичаря, се промъкнаха до шарампола, стражата беше измамена и избита. През разсечения шарампол влезе Индже с дружината си, влезе и Кара Феиз. На изток над черните върхове на кориите се червенееше зората. По калдъръмените улици затракаха подковите на лудите кърджалийски коне. А кой може да стои насреща кърджалията, когато той е на коня си и в ръката му е ятаганът му?

Изненадани, мъжете, които бранеха шарампола, гърмнаха по веднъж с шишанетата и отпуснаха ръце. Не знаеха какво да правят: да бягат ли, или да вървят към къщите си, гдето бяха жените и децата им. Кърджалиите се спуснаха върху тях като вълци на стадо. Сякоха кого где стигнат. И когато последните гърмежи на ония, които бяха успели да се спасят по баирите, замлъкнаха, развидели се и се съмна. Показаха се хубавите къщи, заградени с високи дувари, с големи порти – узряла плячка в ръцете на победителите. Кърджалиите оставиха конете си и се спуснаха да грабят. Писнаха жени, заплакаха се деца, вдигна се олелия до бога. Скоро тук-таме пламнаха къщи, гъст черен дим се заиздига и замрежи слънцето, което изгръвяше.

Индже остави плячката на другите – нему не му трябваше плячка. Сред село, горе на Бончовия хан, Индже яде и пие. Пуснати са всички бъчви и виното тече като река. Тъй иска Индже. Пребледнели булки му слугуват, млади моми с разтреперани ръце му наливат вино. А наоколо се люлеят пожарите, пищят жени и деца, кръв багри високите дувари и

тежките порти. Индже става по-весел. Мъчно е да му се угоди. По едно време той поглежда дрехите си – кървави са и скъсани. И иска де отде да му намерят терзия, да му направи нови дрехи. Думата на Индже беше закон, терзията беше намерен и доведен. С разтреперани ръце той раздипля алено сукно, размерва, крои.

– Кажи ми, майсторе, кажи ми, Гочо – дума му Индже, – от коя си махала? Де е къщата ти, та барем нея да запазя?

– От Горни край съм, ефенди. Къщата ми е на Могилата.

И Индже гледа насам, гледа нататък и се залива в смях. Коя къща и коя махала да остави? – Гори цялото село!

Но ето долу на улицата, над която пожарният дим хвърляше страшната си сянка, се показва мома. Малко живи хора бяха останали в селото, отгде беше се взела тая жена? От две страни към нея тичаха кърджалии, момата изпищя, видя Индже и с прострени ръце се спусна към хана. Индже се изправи, сви вежди и вдигна ръка. Кърджалиите се спряха като заковани. Индже не мислеше да слезе, но погледна отгоре, видя лицето на момата и слезе. Хубава беше, тънка, висока. Но хубави жени Индже беше виждал много. Защо това момиче, което на косъм беше останало да загине, стоеше пред него тъй спокойно и кафявите ѝ очи го гледаха радостно и занесено? Майка ѝ, баща ѝ, всичките ѝ близки са може би избити, а в очите ѝ няма нито страх, нито омраза. Ето кое учуди Индже. Той забрави за майстора, за дрехите, хвана момичето за ръка и го поведе нататък, где то беше конят и дружината му.

Тъй позна Индже Пауна. Много хора бяха минали под ножа му и много жени бяха изпитали променливата му страст. Не помнеше нито лицето, нито имената им. Тъй мислеше той, че ще бъде и с Пауна. Но усмивката на тая жена и погледът на очите ѝ заседнаха дълбоко в душата му. Тя стана негова жена по закон и по обичай. Яздеше на кон, вървеше до него, следваше го навсякъде. И по-уверен беше Индже в себе си, когато тя беше с него, и по-силна усещаше ръката си.

Млад беше тогава Индже, не скъпеше живота си, не се боеше от смъртта. Никога не делеше доброто от злото, никога не беше се запитвал кое е грях и кое не. Гробища и пепелища оставаха след стъпките на коня му, името му задаваше страх и трепет. И помисли, че силата му е безмерна, а волята му – закон за всички. Не щадеше вече ни чужди, ни свои. Стана алчен за злато и лъвския пай от всяка плячка вземаше за себе си. Беше зъл, сприхав, не даваше дума да се каже насреща му. Онзи, който дръзваше да дели мегдан с него, намираше смъртта си от куршума или от ятагана му. И той стигна дотам, че отвърна от себе си най-

близките си хора. Веднъж вдигна ръка и против Сяро Барутчията. Човекът, който беше го спасявал от смърт, който беше втори след него, той го удари и разкървави лицето му с камшика си.

Тогава дойде най-лошото.

Беше един пролетен ден, също като днешния, в същото това село Урум Еникьой. Тръгваха на поход. Не беше добър тоя ден. Посърнали изглеждаха полетата и далеч по планината се влачеха тъмни мъгли. Орляци черни врани се вдигаха с грозен и зловещ грак и замреждаха въздуха. Индже беше на коня си, на конете си бяха и всички от дружината му. Няколко пъти вече гръмваха бурузани и тюмбелеци и пак замлъкваха. Индже чакаше да излезе Пауна, а тя се бавеше. Тогава той кипна, изпил беше и много ракия. Повърна коня си към къщата, гдето беше Пауна. Вървеше бавно, но тъй беше ядосан, че му тъмнееше пред очите. Пауна беше се качила на коня си и тъкмо й подаваха детето, загърнато и повито. Нейното и неговото дете. Индже посегна и го грабна.

– Хайдутин дете не храни! – извика той като побеснял, подхвърли детето нагоре във въздуха с едната си ръка, а с другата го перна с ятагана си.

Никой не видя какво стана по-нататък. Индже грабна юздата на коня на жена си и я повлече със себе си. Цялата орда потегли в буен бяг, гръмнаха бурузани и тюмбелеци. Не се чуваше какво реди, какво дума в плача си Пауна. Виждаше се само как сълзите й текат по бялото й лице.

Тя ходи още някое време с него, мълчалива и няма като сянка. После се изгуби и той, колкото и да я търси, не можа да я намери. Знаеше само, че Пауна е роднина на Сяро Барутчията, който отдавна беше го оставил и бродеше в планината, знаеше това и безсилен яд помътваше разума му. Индже стана страшен. И по-рано той не знаеше милост. Но откато погледът на Пауна угасна за него, сърцето му се превърна на камък. Да биха се събрали костите на убитите, биха направили планина, кръвта би потекла като река. В тая страшна и кървава мора Индже като че изгуби свят. Минаха се тъй повече от шестнайсет години. Не се умори ръката на Индже да убива.

Много нещо се случи, много отмина. Индже не помнеше, нито искаше да помни. Но една скорошна случка беше се врязала дълбоко в паметта му: цяло село, като много други, беше минало под огън и под нож. Трупове из улиците, прясна димеща се кръв. И ето стар поп се повдига измежду гъсто напластените трупове на жени, мъже и деца. Лицето му е кърваво, на разкопчаната му гръд зее рана. Горят като въглени очите му, оглежда се като възкръснал, вдига ръка срещу Индже и вика:

– Проклет да си! Проклет да си от бога и всички свети отци! Да не се стопиш след смъртта си! Желязото и камъните да се стопят, а не и ти! Да въздишаш и да трепериш на земята като Каина, да наследиш проказата на Гезия и бесилото на Юда! Анатема! Анатема! Анатема!

Ножът, втъкнат в гърлото му, го доуби и го накара да замлъкне завинаги. Но и досега Индже вижда окървавеното му лице, горят го очите му, думите му го пронизват като ножове. И още чува клетвите му.

Същия ден след тая случка Индже слизаше с дружината си по стръмна планинска пътека. За първи път той беше навел глава и беше се замислил. Изведнъж от насрещния рид пукна пушка. Индже се полюля и падна от коня си. Спуснаха се кърджалиите. Но между тях и мястото, отгдето гръмна пушката имаше дълбока пропаст. Видяха отсреща малка дружина, познаха, че е Сяро Барутчията, но нямаше как да го уловят.

Всичко това беше премислил Индже, докато беше на легло. Когато раната на гърдите му зарасна, той се надяваше, че тя мисли ще го оставят. Няма повече да мисли за Пауна, за детето, за нищо. Ще се склочи сърцето му и ръката му ще укрепне. Но тия мисли го мъчеха и сега. А кърджалиите го чакаха вън и той трябваше да ги води.

* * *

На сутринта телали, изпратени от Индже, влязоха в лагера и завикаха: „Чуйте що казва Индже: онзи, който е тръгнал с него, трябва да слуша само неговата дума. Милост няма да има Индже за непокорните. Нека всеки, комуто е свидна главата на раменете, да запомни това!“

Спогледаха се кърджалиите един други, потеглиха дългите си мустаци и се замислиха. Какво можеше да значи пък туй? Но някой махва с ръка и вика: „Индже знае какво прави. Нека!“ И всеки разбира какво иска да каже: ако Индже иска да го слушат и да му се покоряват, то е, защото страшен ще бъде ударът, който е намислил. Толкоз по-добре – ще има сеч, ще има плячка. И готови преди малко за бунт, те отново повярваха в Индже, зарадваха се и буйно веселие залюшка лагера.

Тъкмо в тая минута Индже се зададе откъм чадъра си. Както морските вълни прииждат към брега, тъй се стълпиха кърджалиите от всички страни към Индже. Той е вече между тях. Леко и стройно пристъпва – познават те тая негова походка на хищник, – поспирва се и хвърля бърз поглед на орел. Хубавец е Индже. Със синьо еничерско джубе, светнало от сърма, с червени шалвари. Но на главата си той не носи бяла чалма с меки гънки, а висок самурен калпак с възбърнато настрани дъно. И там, гдето дъното се закопчава, втикната е китка паунови пера.

С ръка на кривия си меч, Индже минава между двете живи стени на кърджалиите. Юнашкият му вид и напетата му снага подлудяват кърджалиите. Всички си мислят: сега ще се качи на коня си и ще ги поведе на юруш! И ония, които са отпред, ниско привеждат обвитите си с големи гъбви глави и правят ниски теманета, а другите отзад, притиснати един до други, стискат дръжките на ятаганите си и реват: „Яша!“ Чуват се тук-таме гърмежи.

Довеждат коня на Индже и той се качва на него. Без команда, защото команди нямаше между тях, кърджалиите се мятат на конете си. И когато белият жребец на Индже трепва и отпуща опашката си чак до земята, а Индже вдига ръка, всички мълкват. И чакат тая ръка да посочи към Урум Еникьой. А Индже посочва тъкмо към обратната страна и казва да вървят след него назад. Гръм падна сякаш върху кърджалиите. Те гледат Индже и не вярват очите си. А страшно е лицето на Индже и дълбоко се връзва отвесната черта на челото му.

Уверен в себе си, Индже не се побави и тръгна. Полюля се след него и гората маждраци на дружината му. Кърджалиите останаха сами. Една минута те мълчаха и се гледаха. После се повдигна страшна глъчка – див вой на чакали. От всички страни се трупаха около Сиври билюкбаши, викаха, молеха го да ги води към Урум Еникьой. Едър анадолец беше Сиври билюкбаши, като дъб стърчеше над всички кърджалии. Чумреше вежди, мислеше. Сам той не знаеше какво става с Индже, но не искаше тъй лесно да скъса с него. И отсече: ще вървят подир Индже! По негов знак, гръмнаха бурузани и тюмбелеци. В тая дива музика се удави ропотът на кърджалиите, ордата се поклати и тръгна. Скоро копитата на конете заглъгнаха и само далечните звуци на тюмбелеците и облакът прах, който се повдигна, показваха, че кърджалиите се връщаха назад по същия път, по който бяха дошли.

* * *

Поляната сред гората остана празна. Изведнъж там изскочи дребно човече, нито дете, нито възрастно. Беше гърбаво, главата му хлътнала в трупа, ръцете му несъразмерно дълги като на маймуна. С плахи, крадливи крачки то стигна сред поляната, спря се и се ослуша: кърджалиите бяха далеч. Тогава то стана по-спокойно и започна да тарашува, навеждаше се, вземаше нещо от земята, разглеждаше го и или го хвърляше назад, или го пхаше в торбата си. На едно място погледът му се спря на нещо голямо: пушка. Един миг то стоя като вцепенено, после грабна пушката, мушна я под мишницата си и избяга в гората.

Селяните от Урум Еникьой, макар че отначало не бяха забелязали кърджалиите, усетиха ги през нощта и се разбягаха из гората. По-късно, когато дервенджиите им казаха, че кърджалиите се върнали, никой не искаше да вярва. С големи предпазвания, върнаха се най-напред само мъжете. По мегданите се показваха по-богатите чорбаджии, възседнали на катъри. При тях отиваха и се връщаха въоръжени пандури, мина и една малка чета дервенджии и харбалии, някои въоръжени с шишанета, а повечето с дълги железни шишове. Оня, който ги водеше, носеше голям калпак с увиснала лисича опашка на него, хората му се мръсеха и си придаваха юнашки вид, макар че отрано бяха решили да бягат, щом видят кърджалиите. Най-послед, след като конете на пандурите каталясаха да отиват и да се връщат, недоверчивите чорбаджии повярваха, че кърджалиите наистина са си отишли, и пуснаха жените и децата да влязат в селото. Улиците се задръстиха от хора, коля и добитък.

Изведнъж откъм дола, гдето беше реката, гръмна пушка. Времето беше тихо и в стъкления въздух тоя гърмеж проеца проточено и страшно. И докато разберат кой е, какво е, втори гърмеж се чу от същото място. Жените писнаха и се повърнаха да бягат. С голяма мъка по-сърчениите мъже можаха да ги умирят и върнат. „Не бойте се бе, хора! – викаха. – Няма нищо. Не са кърджалии, авджии са!“ Жените се върнаха, но никой не смееше да се прибере в къщи. Колята тъй си стояха натоварени, добитъкът плъзна по мегданите. И докато жените се трупаха по портите и приказваха, мъжете се насъбраха край село да пазят.

Надвечер към селото се зададе стадо свини. Селяните се развеселиха. Чудно им се виждаше, че свинарят им пак беше изкарал свините, както винаги, като че не беше усетил, че селото е бягало.

– Чакайте! – извика някой. – Гърбавото ще ни каже сега най-добре. То трябва да е видяло кърджалиите.

Селяните пресрещнаха свинаря и го заобиколиха. Беше същото гърбаво момче, което тая сутрин беше намерило пушката в гората. И то каза същото, което вече се знаеше: кърджалиите се върнали.

– Че защо се върнаха?

– Де да ги зная, далеч бях. Много се караха, викаха...

– А каква беше тая пушка в реката – попита някой, – кой гърмя?

Гърбавото не отговори, но очите му светнаха, изгледа гордо селяните и като дебнеше да види как ще се зачудят, извади пушката изпод абата си и я показа.

– Кой гръмнал, а? Аз гръмнах, вижте я на, моя е...

В ръцете му беше къса пушка, като че отрязана наполовина, овехтяла и ръждясала наистина, но все пак здрава, тежка пушка.

– Бре, Найдене, отде я зе?

– Дай да я видя. Продаваш ли я?

– Не си я намерил ти, откраднал си я!

Гърбавото не отговаряше, стискаше здраво пушката, готово да хапе и да драще, ако някой рече да му я вземе. Най-после, като се увери, че няма да му я вземат, и успя да я скъта пак под абата си, то се ухили и каза:

– Не съм намерил аз таз пушка. Един кърджалия убих... и зех я...

Селяните се разсмяха. И тъй като, когато са събрани много хора, настроението лесно се мени, започнаха да се шегуват. Някои поискаха да вземат пушката на Гърбавото. Жените, като разбраха, че зарад него са брали страх, започнаха да го кълнат. Хлапетии се промушваха измежду големите и го ловяха за гърбицата. Гърбавото се разсърди, стана зло. Най-голямата му грижа беше за пушката, стискаше я под мишницата си и щом се отскубна, хукна да бяга, макар че никой не го гонеше.

Селяните се смееха:

– Сакато, пък зло!

– Белязал го господ. От белязан челяк да бягаш.

– Дали тъй се е родило ма?

– Господ да го убие! Не се е родило тъй, ами паднало отвисоко, кога било малко. Оздравяло, ама му останала гърбица.

– Станке ма, то син ли е, унука ли е на Калмучката?

– Де ще я разбереш таз лъжкия. Веднъж каже син, веднъж унука. А на други разправяла, че го намерила в бозгуна, е! – преди петнайсет години, когато пак тъй бягали от тез кърджалии, дано по кърищата да измрат, кръвниците! Намерила го и затуй го кръстили Найден – намерено.

Гърбавото стигна в къщи. Баба Яна Калмучката седеше във на прага. Тя нито беше чула, нито беше разбрала, че селото е бягало.

– Дай ми хляб! – извика Гърбавото над главата й, както се вика на глух.

– Хляб ли? – спокойно и ниско каза старата. – Нямам хляб аз. У, да има хляб, ще ям и аз! Искай от чорбаджиите, че им пасеш стоката...

Гърбавото се намуси и влезе в къщи. Изведнъж то изскочи оттам и внезапно развеселено и ухилено, извади пушката, замери в бабата и извика:

– Сега ще те убия!

Старата изтръпна. Знаеше, че Гърбавото се шегува, но пак се боеше да мръдне или да продума, за да не го разсърди, та да гръмне.

– Ще те убия! – викаше Гърбавото и се хилеше. – Тъй стой, не мърдай!

Като наплаши старата, колкото си искаше, Гърбавото клекна настрана до стената и загриза няколко сухи кори, които беше намерило в къщи. Баба Яна стана, прозина се, протегна се, като че беше забравила лудориите на Гърбавото. Но като мина покрай него, тя изведнъж се спусна върху му, хвана го за раменете и го раздруса.

– Ще ме плашиш, а? Келеш! Сега ще те удуша!

Изведнъж тя изохка и го пусна. Гърбавото беше я ухапало. Баба Яна гледеше сгърчената си ръка, по която се виждаха следи от зъби и течеше кръв.

– Да се махнеш! – викаше тя. – Да не си ми стъпил в къщата!

И тъй като Гърбавото се кривеше и юдеше насреща ѝ, отчаяна, тя притихна и съвсем ниско рече:

– Хайдутин! От баща си по-долу не ще паднеш...

Тя думи като че ѝ спомниха нещо отколешно. Тя седна на същото място, гдето беше седяла, скръсти ръце и се замисли.

* * *

За втори път Индже беше прехвърлил Бакъджиците и беше минал в Ромъня. Нямаше вече с него оная многобройна орда, с която беше потеглил. Дотегна на кърджалиите да вървят след един вожд, който не ги водеше на плячка и на грабежи, не ги оставяше да правят каквото си щат, а само ги влачеше по пътищата днес по една посока, утре по друга. Изтъняха конете им от глад, ятаганите ръждясаха на поясите им. Една нощ Сиври билюкбаши избяга с цялата си дружина. След него избяга Едерханоглу, после Дели Кадир и всички други главатари. С Индже остана само Кара Колю и дружината му – тристамина на черни коне. Пред тях вървеше Индже на белия си арабски жребец.

А все тъй мъртви бяха селата и все тъй пусти бяха кърищата наоколо. Не се виждаше жива душа. Само тук-таме, в най-бедните и полуизгорени села, виждаха дрипави селяци, изсъхнали от глад, почернели от тегло, които глождеха някой корен и гледаха тъпо и равнодушно. Или чуваха жени да плачат из гробищата по баирите. Индже се гневеше на себе си, че се подгъва и усеща жалост, и все му се струваше, че там някъде, сред тая страшна гора от черни кръстове, лежи Пауна и до нея

малкото сукалче, разсечено от ятагана му. Друг път той разтърсваше глава, като че искаше да прогони лоша дрямка: унесъл се беше и виждаше сам себе си как държи детето си, как го милва с кървава ръка, а Пауна го гледа бледна и усмихната.

Веднъж Индже видя жени, които копаеха. И те бяха скрили лицата си в черни чумбери и сякаш не копаеха, а ровеха земята, за да скрият в нея сълзите и мъката си. Индже поиска да им каже нещо добро и обърна коня си към тях. Но те, щом го видяха, щом видяха и гората маждраци зад него, пуснаха мотиките и избягаха. Остана само един старец под една цъфнала слива. Той се изправи, подпря се на тоягата си и зачака.

– Защо избягаха жените, старче? – троснато попита Индже.

– Знам ли... трябва да са се уплашили, жени нали са...

– А ти? Ти не се ли уплаши?

– Защо ще се плаша, ефенди, не се уплаших. Стар съм аз, от какво ще се боя. Боя се от господя и от него чакам смъртта си...

Но макар и да казваше, че не се бои, старецът потреперваше и плахо гледаше многобройните въоръжени конници, които навалиха наведнъж в долината. Някои слязоха от конете си и ги поведоха да ги поят на реката, други се разтичаха и се питаха за вода.

– Момчета! – завика старецът на турски и посочи с тоягата си. – Ей там има чешма, ей там до тополите, на баирчето. По пътеката, все по пътеката!

– Уплашиха се жените – продължи той по-спокойно, като се обръщаше към Индже. – Ти не им вържи кусур, ефенди. Завикаха: Капъсъзи са! Какви ти капъсъзи, думам им аз, не видите ли, че са избрани хора, я конете им – все черни коне, хубави и само един бял – на пашата. Тъй сме запомнили ний пашите – на бели коне.

Индже почти не го слушаше и гледаше към баира, накъдето избягаха жените.

– Там е селото ни – подзе старецът, – от Чукурово сме. Аз съм дядо Гуди, дядо Гуди от Чукурово. Ех, не сме май добре, немотия, глад. А временцето хубаво, рекохме да поизровим земята и да засеем нещо, малко лук, малко боб. Заловиха ме и мене жените, ела, думат, да ни пазиш. Какво ще ги пазя аз! Ама пък сами сме, без мъжка челяд сме. Не останаха мъже, откато ни бастисаха Кара Фиджи и Индже...

Индже погледна стареца изпод око и едва забелязано се усмихна:

– Индже ли? Ти виждал ли си Индже, старче?

– Де ще го видя, синко. Онзи, който го е виждал, не е оживял.

– А аз кой съм? Познаваш ли ме?

– Де ще те познавам, ефенди. Приказваш като нас, от агите има много да приказват по нашему. Сли венският аенин, Тахир ага – зная го, – и той тъй чисто приказваше. Не те познавам.

Той замълча и замислено спря натъжените си очи на Индже.

– Не те познавам. Ама чуй какво ще ти река: млад си, хубав си. Юнак си. Де такъв господар да имаме като тебе! Ще ти слугуваме, ще ти плащаме харач. Но само ти да си! А то сега какво е...

– Какво е сега?

– Кой отде иде, коли, кой отде иде, граби и пали. А ний сме прости хора, ний сме като овце. Добре е да има кой да се грижи за нас, да ни стриже и да ни дои, ама и от вълци да ни пази!

Индже се засмя – първата му усмивка през тая пролет, – извади кесията си, сграбчи шепа жълтици и каза да оставят по една на всяка мотика.

– Нека си ги вземат жените, като се върнат – каза той, – и нека помнят Индже. А ти, старче, прощавай! Прощавай и сполай ти за думите!

Като змия изсъска гъстоплетеният камшик в ръката на Индже, белият му кон хвъркна под него. Трепнаха кърджалиите, почувствуваха, че Индже ги води, и препуснаха конете си след него. Ония, които бяха слезли, качиха се и също тъй бързо препуснаха. Земята закънтя под копитата на конете. А старецът стоеше под цъфналата слива и гледаше след тях.

* * *

Разнесе се пак славата на Индже, заговориха за него всички. И сега славата му беше много по-голяма, отколкото по-рано. Защото Индже не бастиваше села и касаби, не колеше, не убиваше. Индже сам гонеше сега кърджалиите, требеше хайдутите и обирниците по пътищата. Пръв изпита гнева му Сиври билюкбаши. Имаше го Индже за приятел и прати да му кажат да престане да граби и да си върви по живо, по здраво. Сиври билюкбаши се изсмя и прогони хората му. Тогава Индже връхлетя отгоре му като ястреб. Кърджалиите, претоварили конете си с плячка, тежки и неповратливи като костенурки, бяха избити до един. На Сиври билюкбаши туриха запалени машали под мишниците и го изгориха жив.

Навред по пътищата увиснаха по дърветата избесени хайдутути, всяка сутрин пред чадъра на Индже се търкаляха глави на хайдушки главатари. И не само за хайдутути и за обирници беше страшен Индже. Аени, спахии и бегове, всички ония, които имаха власт и владееха земята, потпуснаха коляното си и не притискаха тъй много раята. Кадийте по

диваните, щом си спомняха за Индже, потапяха веднъж и дважд пачите си пера в дивитите, позамисляха се и съдеха право. Крило бе Индже за всички слаби.

Минаха се две години. Очистени бяха всички гори и дъбрави, развързани бяха всички пътища. Тогава от връх Балкана, от Жеруна, Индже взе чорбаджийска дъщеря и я прати с нови стомни, сама и пеша, да иде чак на Бакъджиците и да му донесе вода от Седемте кладенци. Момичето беше младо, хубаво като капка. На шията си имаше седем реда рубета и махмудии, облечено беше в атлаз и сърма. Вървеше сама-самичка – сама сред горите, сама сред зелените ниви. И ходи, и върна се с вода от Седемте кладенци. Вървя седем деня нататък и седем деня назад. Никой не посмя да я закачи, не падна косъм от главата ѝ, не се изгуби нито едно рубе от нанизите ѝ. Хората я изпращаха докрай село и я оставяха сама. „Щом тъй е казал Индже, нека... и много здраве!“ Засмяно тръгна момичето, засмяно се върна.

Нямаше хайдутите по пътищата, нямаше лоши хора. Тогава Индже тръгна към Бакъджиците. Безплодна и черна беше земята, когато беше тръгнал, а сега цяла Ромъня се жълтее от узрели ниви. Наспорил беше бог земята с тежък плод и хората работеха. Люлее се морето на зрелите жита, трепти въздухът, белеят се като бели птици забрадките на жетварките. И ето песен – звънка жетварска песен. Индже спира коня си. Жетварките са близо, но китка дървета ги крият от дружината. Ясно се чува песента. Индже слуша. И трепва, като чува, че пеят за него. Пеят за Индже млада войвода; как води дружина от тристамина; как гората и планината плаче за Индже, за да я отърве от хайдутите; как милост има Индже за сиромаси...

Звъни песента под ясното небе, ронят се думите, като зърна от тежки класове. Индже слуша. Нещо сладко се топи в гърдите му, от очите му се проронва сълза и пада върху бялата грива на коня му. Първата му сълза, която Индже беше пролял през живота си.

* * *

Навръх на Бакъджиците, при Седемте кладенци, е лагерът на Индже. Той е много по-голям, отколкото тая пролет. Но няма Сиври билукбаши, няма даалии и капъсъзи. Млади момци ходят по поляните, мятат камък, за да опитат силите си, или стоят пред чадърите и чистят дълги бойлии пушки. А настрана, под сянката на кръстати буки, седят белобради войводи. Тук са Никола Узуна, Добри войвода, Вълко Бинбеля, Вълчан войвода и много други. Лицата им носят белези на стари

рани, косите им са бели, мъдрата им реч тече равно и тихо, както тече водата на кладенеца пред тях.

– Тепеделен Али паша царува в Янина – говори Добри войвода и пуши с дългия си чибук. – Във Видин е Пазвантоглу, а Мустафа Байрактар в Тръстеник. Всеки е завардил своя мера, реди и съди своите хора. Защо и ние да не земем нашето, кой ще ни спре, кой ще ни каже не бива?

Той замлъква за малко, вижда, че още никой не бърза да му отговори, и подема:

– Знам какво мисли Индже. И нека го кажа – добро е. Първо и първо, той гледа да се откачи от тия кучета, от Кара Феиза и от Емина. Веднъж да се раздели от тях...

– Ама как? Това ми кажи ти мене! – прекъсва го Никола Узуна и по навик, без да има нужда, хваща се за ножа си.

– Не бързай, ще ти кажа. Индже е поръчал на Кара Коля да хване двамата есерлийски султани, ония младите, двамата братя, и да се разправи с тях по Шейтан Пенчовия усул. Султанчетата са роднина на Кара Феиза и щом той чуе, че са убити, ще се усъмни в Юмер Драза. И ще се хванат за гуша двамата кърджалии като псета...

– Разбирам сега – казва Узуна, бутва назад калпака си и гърлесто се смее. – Разбирам, туй е добро, хей, добро е!

Вълчан войвода свива вежди, махва на Узуна да мълчи и пита Добря:

– А сетне?

– Сетне ще се събират тука, на Бакъджиците, юнаци отвсякъде, ще расте силата ни. А като чуем, че московеца прегазил Дунава, ще речем и ние „ела, боже, помози“, па ще започнем...

Прихващат с ръка белите си бради войводите, замислят се и гледат как бистрата кладенчова вода бяга и лъщи, като че носи някаква тайна. Вятър минава по върха на старите буки и листата им зашумяват. А Индже се разхожда пред чадъра си, ходи по самия гребен на Бакъджика, гдето вятърът развява високата трева. Небето потъмнява, блясва като елмаз голяма звезда на юг. Индже ходи и мисли. Спира се и поглежда на запад към Ромъня. Спомня си за песента на жетварките, за разплаканите от радост хора, които го посрещаха като цар. Спомня си това и лицето му прояснява. Но той поглежда на изток – към отвъдната страна на Бакъджиците – и мъка свива пак сърцето му. Там още стоят следите на неговите походи, там майките още кълнат Индже.

Той си спомня за Пауна и за детето си и си мисли: „Най-тежкия ми

грях е там. Тряба да ида и на тая страна.“

Когато Индже се повърна към чадъра си, мина покрай старите буки, под които още стояха войводите. Не се виждат лицата им, светят само като светулки запалените им чибуци. И чува Индже как Никола Узун се провиква: „Ех, имала е царе и господари нашата земя и пак ще има. Индже да е жив!“

Чу това Индже, кимна с глава, като че се съгласяваше, и пак си помисли: „Тряба, трябва да ида отвъд!“

* * *

Яхнал белия си кон, който гордо пристъпва с разпусната грива, Индже слиза с дружината си към другата страна на Бакъджиците, към морето. Голям празник е – Света троица – и на днешния ден в Урум Еникьой има сбор. Индже е весел и чиста е всяка помисъл у него, защото знае где отива. След него, наспоред един до други, яздят на хубави коне белобрадите войводи, а след тях е дружината на Индже с байрактаря Кара Колю.

Когато приближиха селото, посрещнаха ги звънки удари на камбана. Не гръмна пушка, не се чу уплашен вик, както други път хората не се разбягаха. Индже се усмихваше, лицето му светеше, никога той не е изглеждал тъй хубав и юнашки напет. Гледат го старите войводи, прекарват ръка по белите си бради и сърцата им се топят от радост и гордост.

Хората от Урум Еникьой наистина не мислеха да бягат. Някои казаха, че вълкът козината си мени, но зъбите не, и искаха да обърнат пушките си срещу Индже или да бягат. Но скочиха други, които бяха ходили по Загоре и по Ромъня, и казаха, че Индже трябва да се посрещне с иконата на света троица, с хляб и сол. Така и решиха всички, които бяха събрани в черква. И посегнаха някои и взеха черковните хоругви, попът с разтреперани ръце пое кръста и иконата и шествието, многобройно и пъстро, бавно и тържествено, в богомолна тишина, се източи из черковния двор и тръгна към оная страна, отдето идеше Индже.

До черквата бяха се спрели двама души, мъж и жена, възседнали на катъри. Жената носеше къса салтамарка с лисичи кожи и тънка зелена махрама на главата си. Тя не беше в първата си младост, но беше хубава, чертите на лицето ѝ бяха едро и твърдо очертани, в цялата ѝ външност имаше достоинство на царица. Мъжът беше стар хайдутин, побелял, но здрав, червен, с големи рунтави вежди и мустаци като къдели. Носеше дрехи от червено сукно с потъмняла сърма, отзаде му висяха джепкени, а коженият силых на пояса му беше натегнал от пищови.

Мъжът и жената гледаха народа, който излизаше от черква. Всички, които минаха покрай тях, им казаха, че отиват да посрещат Индже. Мъжът и жената се спогледаха и очите им овлажняха. Те слязоха от катърите, поведоха ги на ръка и тръгнаха с множеството. Мъжът чумреше рунтавите си вежди и възбудено шепнеше:

– Ще му кажа: аз съм Сяро Барутчията, не ме ли познаваш? Ето, дойдох сам. Доведох и Пауна. Когато ти колеше и убиваше, аз гръмнах в тебе, исках да те убия. Сега ти крило си за нас, наш татко си, дай да целуна ръката и краката ти. Дай, пък прави с мене как вото щеш...

А Индже вече влизаше в селото. Не искаше да бърза и гледаше да удържи крачките на коня си, който, кой знай защо, беше станал нетърпелив и буен. Изведнъж едно малко човече прекоси сокака и мина път на Индже. Беше Гърбавото. То се спря и се загледа. Изглеждаше, че се чуди на Индже, на коня му, на светналите му от сърма дрехи, на пауновото перо, което трепереше на калпака му. Индже би го отминал, ако не беше забелязал, че това гърбаво и уродливо момче държи под мишницата си къса пушка. Мисли за добро имаше в ума на Индже и не хора с пушки искаше да вижда днес. Пък и весел беше и искаше да се пошегува.

– Я слушай! – извика той на Гърбавото. – Дай пушката тука!

Гърбавото се начумери, измърмори нещо и избяга. Тоя път Индже видя отблизо очите му и тия очи събудиха у него нещо, което той не можа да разбере какво е. Но поотпусна коня и тръгна подир него.

– Дай пушката! – викаше той и се смееше.

Гърбавото влезе в един двор, Индже подир него. Спрени на улицата, войводите го чакаха и се усмихваха, защото виждаха, че се шегува. Индже обърна коня си да се върне. В същия миг Гърбавото вдигна пушката, прицели се и гръмна. Подскочи белият кон, Индже се изкриви на седлото и падна.

Спуснаха се всички, които бяха наблизко, скочиха от конете и прихванаха Индже. Други погнаха Гърбавото. Най-напред пренесоха Индже до пруста на къщата, в двора на която беше паднал. Разкопчаха го, търсеха раната, бързаха да я превържат. А вън се повдигна страшен шум. Мятаха се черни коне, лъщяха ятагани и страшни гласове, пълни с отчаяние и болка, викаха: „Убиха войводата! Убиха Индже!“

Спуснаха се конници от една и от друга страна, за да пресекат пътя на Гърбавото и да го хванат. Множеството, което се зададе откъм черквата, повърна назад и се разбяга. Писнаха жени, селото се изпълни с виковете и плач.

До това време баба Яна Калмучката стоеше прилепена до стената на къщата си, гдето беше се случила, и въпреки страшната бъркотия наоколо, запазваше това спокойствие, което идеше преди всичко от възрастта и глухотата ѝ. Но когато и тя чу да викат от всички страни: „Индже! Убиха Индже!“ – трепна и се втурна към пруста. И тя се появи там разтреперана и суха, очите ѝ горяха и търсеха неспокойно. Войводите, които се лутаха около Индже, я помислиха за объркана от страх и я избутаха навън.

Но тя можа да види Индже. Той лежеше на пруста, опрян до стената. Беше гологлав, калпакът му с пауновото перо беше паднал до него. Нямаше болка на мургавото му лице, но дишаше тежко и с мъка, под него беше протекла локва кръв.

В двора нахлуха много хора. Водеха Гърбавото. Двама от войводите, Добри и Вълчан, бяха извили назад ръцете му и здраво го държаха.

– Тоя ли го уби! Тоя ли! – викнаха наоколо кърджалиите и размахваха ятаганите си.

– Чакайте, при Индже да го заведем. Той да каже!

И ония, които бяха при Индже, излязоха вън. Тогава баба Яна се приближи до него.

– Синко, ти ли си Индже?

– Кое е туй момче – рече Индже, – твое ли е?

– Ти ли си Индже? Ох, божичко, какво стана...

Тя говореше с мъка, долната ѝ челюст трепереше. И като разбра, че има малко време и трябва да бърза, тя се наведе над него и зашепна:

– Туй дете е твоя син! Ах, защо го прибрах тогаз, по-добре да беше умряло...

Като че втори куршум удари Индже и той се дръпна назад. Докараха Гърбавото. Индже го погледна – грозно, гърбаво, ниско, на челото му падаше нечиста сплъстена коса. Гледаше изпод вежди като звяр, измъкнат из дупката му. Но очите му се отделяха от цялата му грозота, хубави кафяви очи. Индже се вгледа в тях и позна очите на Пауна.

– Ей го – викаха войводите, – какво да го правим? Да го одерем жив? Да го побием на кол?

Индже притвори очи като от болка и не каза нищо. Смъртта разведряше лицето му. След малко той погледна и каза:

– Много майки съм разплакал... Дойде и моя ред. Нищо да не правите на туй дете! Ни косъм да не падне от главата му. Аз искам тъй. Дайте му туй – той подаде кесията си – и пуснете го да си ходи със здраве...

На двора, сред струпаните кърджалии, се чу гласът на Сяро Барутчията:

– Умира ли? Не може да бъде! Чакайте да мина. Кажете му, че водя жена му, кажете му, че иде Пауна!

Както беше се поизправил, Индже се килна назад и падна. На двора изпищя жена. Войводите се спуснаха, изправиха Индже, викаха го, молеха му се да продума. Индже беше мъртъв.

КРАЙ

Източник: Словото
Набиране: Гургана Мечкова или Мартин Митов

Публикация

Йордан Йовков, „Събрани съчинения в шест тома“, Том втори; „Български писател“,
С. 1976. Под общата редакцията на Симеон Султанов.

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/7891>]